

ULUSLARARASI SOSYAL ARAŐTIRMALAR DERGİSİ THE JOURNAL OF INTERNATIONAL SOCIAL RESEARCH

Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi/The Journal of International Social Research

Cilt: 14 Sayı: 78 Temmuz 2021 & Volume: 14 Issue: 78 July 2021

www.sosyalarastirmalar.com Issn: 1307-9581

MİLLÎ MÜCADELE'DE KONYA VE KONYA MÜDÂFAA-İ HUKUK CEMİYETİ'NİN FAALİYETLERİ

ACTIVITIES OF KONYA AND KONYA DEFENSE LAW SOCIETY IN THE NATIONAL STRUGGLE

Ahmet ULUSOY*

Öz

Mondros Mütârekesi'nden sonra Anadolu'nun işgali ile başlayan süreçte, işgallere karşı halk tepki göstermiştir. Bu doğrultuda işgallere karşı çıkmış, işgallerin önüne geçilmesi için çeşitli çareler aranmıştır. İşgallere gösterilen bu tepkiler neticesinde ülkenin dört bir tarafında kurulan teşkilatlar ve cemiyetler, haksızlığa karşı bir mücadele başlatmıştır. Öncelikle bölgesel kurtuluş amacıyla kurulan bu cemiyetler daha sonra tek bir çatı altında toplanarak Millî Mücadele'de etkin rol oynamışlardır. Başlatılan bu mücadelede Konya'nın yeri, çalışmamızın esasını teşkil etmektedir. Millî Mücadele döneminde Konya'nın durumu ile ilgili başından bu yana bazı olumsuz eleştiriler ve değerlendirmeler söz konusu olmuştur. Bu eleştiriler arasında; Konya'da Millî Mücadele'yi destekleyen cemiyetlerin geç kurulduğu, Konya eşrafının ve Konya halkının Millî Mücadele'ye ilgisiz kaldığı, destek vermediği hatta Millî Mücadele karşıtı isyanları desteklediği yönünde değerlendirmeler vardır. Bu durum Millî Mücadele'de Konya'nın rolü ile ilgili hakikatlerin araştırılmasını gerekli kılmıştır. Çalışmada bu eleştirilerin gerçekliği araştırılmış, konu ile ilgili durum tespiti, çoğunlukla birincil kaynaklardan oluşan arşiv belgeleri ve Türkiye Büyük Millet Meclisi tutanakları ışığında ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Çalışmada nitel araştırma desenlerinden durum (vaka) çalışması kullanılmıştır. Araştırmanın verileri alanyazında yer alan dokümanlardan oluşmaktadır. Araştırmada doküman (belge) incelemesi yapılmıştır. Veriler betimsel analiz yöntemi ile çözümlenmiştir. Birincil belgelerden elde edilen bulgular doğrultusunda, Konya'nın Millî Mücadeledeki durumu ile ilgili iddiaların gerçeği ya nıtmadığı ortaya çıkmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Konya, Müdâfaa-i Hukuk, Millî Mücadele, Cemiyet, İşgal.

Abstract

After the Armistice of Mondros, the people reacted against the invasions in the process that began with the invasion of Anatolia. In this direction, invasions were opposed and various remedies were sought to prevent invasions. As a result of these responses, established professions, organizations and societies across the country have begun a fight against injustice. Konya's place in this struggle is the basis of our work. During the period of national struggle, there have been some negative criticisms and evaluations about the situation of Konya from the beginning. Among these criticisms are assessments that societies that support the national struggle were established late in Konya, that Konya dignitaries and the people of Konya were indifferent to the national struggle, did not support it, or even supported the uprisings against the national struggle. This made it necessary to investigate the facts about Konya's role in the national struggle. Case study from qualitative research patterns was used in the study. The data of the research consisted of documents contained in the field. A document review was conducted in the study. The data was analyzed by descriptive analysis method.

Keywords: Konya, Defense Law, National Struggle, Association, Occupation.

1. GİRİŞ

Konya, konumu itibarıyla her devirde önemli bir merkez olma özelliğini korumuştur. Türklerin Anadolu'yu fethinden sonra Konya, coğrafi bir merkez olmanın yanı sıra, siyasi, sosyal, kültürel bir merkez olmuş ve bu özelliğini sürdürmüştür (Arabacı, 1991,2). Konya her şeyden önce bir iskân yeridir. Bu iskân yeri, XI. Yüzyıl sonlarından itibaren Türk hâkimiyetine girerek bir devlet merkezi olma özelliğini kazanmış, hemen bir yüzyıl sonra da büyük bir şehir haline gelmiştir (Baykara, 2007,1). Selçuklu Türkleri döneminde devlet merkezi haline gelen Konya'nın (1076), bu dönemde çeşitli bayındırlık eserleri ile donatıldığı görülmektedir (Erdeha, 1975, 265). Bu haliyle Konya, doğudan gelen Türklerin ilk durağı olmuş, Selçuklulara başkent, Karamanoğulları ve Osmanoğulları'na en büyük sancak olma özelliğini göstermiştir (Atalay, 1997, 1).

Konya Osmanlı egemenliğine geçtikten sonra Selçuklular zamanındaki parlak konumunu bir miktar yitirmiş olsa da eyalet merkezi olma özelliğini korumuştur. Osmanlı devrinde Konya'nın, bir devlet merkezi olmasının yanı sıra, çok geniş bir çevrenin ihtiyaçlarını karşılayan bir sanayi üretim merkezi ve pazar şehri olma özelliğine sahip olduğu söylenebilir. İstanbul'dan güneydeki Osmanlı topraklarına giden yol üzerinde oluşu da şehrin gelişimini olumlu yönde etkilemiştir (Baykara, 2002, 185).

Bu haliyle Konya, şehir oluşunun bir sonucu olarak, onu yaşatan belirli bir çevreyi de içine almıştır. Konya Kazası 20. yüzyıl başlarında, 9.600 km² yüzölçümüne sahiptir ve vilâyetin yüzölçümü bu dönemde bütün kazaları ile birlikte 102.000 km²'yi bulmaktadır (Baykara, 2007; Çolak, 2014). Tanzimat'tan sonra vilâyet örgütlerinin kurulmasıyla Konya da vilâyet merkezi olmuş, Burdur ve Isparta sancakları Konya Vilâyetine bağlanmıştır. Burdur ve Isparta sancaklarının yanında Niğde ve Antalya sancaklarının da Konya'ya bağlı birer liva (sancak) olduğu bilinmektedir. 1914-1919 yılları arasında Konya merkeze 144 köy, 4 nahiye (Sille, Hatunsaray, bugünkü ismi Kadınhanı olan Sayidili ve bugünkü ismi Cihanbeyli olan İnevi) ile 10 kaza (Akşehir, Ilgın, Beyşehir, Seydişehir, Bozkır, Karaman, Ereğli, Ermenek, bugünkü ismi Karapınar olan Sultaniye ve Koçhisar) bağlı bulunuyordu (Avanas, 1998, 7).

Cumhuriyetin hemen öncesinde Konya şehrinin 8937 haneye ve 120 mahalleye sahip olduğu ifade edilmektedir (Arabacı, 1991, 3). 23 Teşrinievvel 1336 (M. 23 Ekim 1920) tarihli Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin gizli celse zabıtlarında Konya mebusu Mehmed Vehbi Efendi'nin Konya'nın toplam nüfusu ile ilgili "Konya'nın altı yüz bin nüfusu var efendiler" beyanı bulunmaktadır (TBMM G.C.Z. Devre :1, Cilt: 2, İçtima :2, 1922, 203). Erdeha ise Konya'nın 1914 nüfus istatistiğine göre toplam nüfusunun 800 bin olduğunu ve bu nüfusun 750 binden fazlasının Müslüman olduğunu kaydeder (Erdeha, 1975: 265). Hicri 1317 (M. 1899) tarihli Konya Salnâmesindeki tespitlerimize göre bu dönemde Konya'da yaşayan nüfusun istatistiği aşağıdaki tabloda verilmiştir ("Konya Vilayeti'nin Nüfus-u Umumiyesi", H.1317, 61):

Tablo 1: Hicri 1317 Tarihinde Konya'nın Genel Nüfus İstatistiği.

Erkek	Kadın	Din/Milliyet/Mezhep
483524	484082	İslam
32769	35068	Rum
5499	5497	Ermeni
31	9	Katolik
30	12	Protestan
134	137	Yahudi
243	202	Kıptî Gayrimüslim
Toplam: 522230	Toplam: 525006	Genel Toplam: 1047236

Yine aynı salnâmede Konya, kuzey ve kuzeydoğu taraflarından Ankara, kuzeybatı yönünden Hüdavendigâr (Bursa), batıdan Aydın, doğudan Adana, güneyden Adana'nın İçel Sancağı ve Akdeniz'le sınırlandırılmıştır. Salnâmede de ifade edildiği üzere Konya bu dönemde Anadolu'nun en geniş vilâyeti olma özelliğini taşımaktadır ("Konya Vilâyeti'nin Ahvâl-i Tâbiyesi", H.1317, 49). Hicri 1332 (M.1914) yılında basılan bir diğer Konya Salnâmesinde ise Konya merkez nüfusunun 146.181 kişiden ibaret olduğu, Konya merkezinin 4 nahiye ve 144 köyü ihtiva ettiği belirtilmektedir ("Konya Kazası'nın Ahvâl-i Sıhhiyesi", H.1332, 329).

Bu yönüyle Konya'nın, geçmişten bugüne bir merkez olma özelliğini taşıdığı ifade edilebilir. Konya'nın günümüzde olduğu gibi 20. yüzyılın başlarında da bir tahıl ambarı olması münasebetiyle gerek komşu vilâyetler ile gerekse merkez İstanbul ile sıkı bir ilişkisi vardır. Bu sebeple o devrin şartlarına göre Konya'da iyi bir ulaşım şebekesi mevcuttur (Atalay, 1997, 1; Avanas, 1998, 7). Ayrıca Konya'nın İstanbul-Bağdat demiryolu hattının üzerinde bulunması, demiryolu ile İstanbul, İzmir, Ankara ve Adana'ya; o zamanki şartlara göre yapılmış karayolu ile de Bursa, Antalya, Nevşehir ve Kayseri'ye bağlı olması, Mondros Mütârekesi'nden sonra Adana, Antep ve Urfa'nın düşman işgaline uğraması, Konya'ya olağanüstü stratejik bir önem kazandırmıştır (Erdeha, 1975, 265).

1.1. Problem Durumu

Araştırmanın ana problemi:

Mondros Mütârekesi'nden sonra başlayan işgal sürecinde Millî Mücadele'ye destek vermesi bağlamında Konya'nın yeri nedir? Sorusu oluşturmaktadır.

1.1.1. Araştırmanın Alt Problemleri

- 1- Konya'da Millî Mücadele'yi engelleyen sebepler nelerdir?
- 2- Konya Müdâfaa-i Hukuk Cemiyeti'nin faaliyetlerinin Millî Mücadele bakımından önemi nedir?

2. YÖNTEM

2.1. Araştırmanın Amacı

Bu araştırma, Millî Mücadele döneminde Konya'nın yeri ve Konya Müdâfaa-i Hukuk Cemiyeti'nin kuruluşu ve bu süreçteki faaliyetlerini ortaya koymayı amaçlamaktadır.

2.2. Araştırmanın Önemi

Mondros Mütârekesi'nden sonra Konya'nın iki itilaf devleti tarafından işgal edilmesine rağmen Konya'da Müdâfaa-i Hukuk Cemiyeti'nin varlığı ve faaliyetlerinin görülmediği, Sivas Kongresi'ne davet edilmesine rağmen Konya vilâyetinden ne askerî ne de mülkî makamdan hiçbir temsilcinin katılmadığı, Konya eşrafının Millî Mücadele çabalarına karşı ilgisiz ve yer yer de karşı olduğu gibi eleştiriler yapılmaktadır (Erdeha, 1975, 267). Çalışmada bu eleştirilerin gerçekliği araştırılmış, arşiv belgeleri ve birincil kaynaklardan elde edilen bulgular ışığında mesele aydınlatılmaya çalışılmıştır.

2.3. Araştırma Modeli

Çalışmada nitel araştırma desenlerinden durum (vaka) çalışması yöntemi kullanılmıştır. Durum çalışması Yıldırım ve Şimşek'e göre (2016): "güncel bir olguyu kendi gerçek yaşam çerçevesi içinde çalışan, olgu ve içerik arasındaki sınırların kesin hatlarıyla belirgin olmadığı ve birden fazla kanıt ve veri kaynağının mevcut olduğu durumlarda kullanılan görgül bir araştırma yöntemidir."

2.4. Verilerin Toplanması ve Veri Toplama Aracı

Araştırmanın verileri alanyazında yer alan dokümanlardan oluşmaktadır. Araştırmada veri toplama aracı olarak doküman (belge) incelemesi kullanılmıştır. Nitel veri olarak dokümanlar; örgütsel, klinik veya program kayıtlarının tam metinlerini veya bunlardan yapılan alıntılar, yazışmaları, resmi yayınlar veya raporları, kişisel günlükleri, açık uçlu sorulara verilen yazılı cevapları kapsamaktadır (Patton, 2108, 4). Dokümanlar nitel araştırmalarda etkili bir şekilde kullanılan önemli bilgi kaynaklarıdır. Doküman incelemesi gerek kendi başına gerekse görüşme ve gözlemle elde edilen bilgilerle destek amacıyla kullanılan bir bilgi toplama yöntemidir (Yıldırım ve Şimşek, 2016, 190). Çalışmada konu ile ilgili arşiv belgeleri ve birincil kaynaklar öncelikle incelenmiş, bunun yanında telif, tetkik eserler ve makalelerde yer alan dokümanlar ele alınmıştır.

2.5. Verilerin Analizi

Verilerin analizinde nitel bir araştırma tekniği olan betimsel analiz yöntemi kullanılmıştır. Bu yaklaşıma göre, elde edilen veriler daha önceden belirlenen temalara göre özetlenir ve yorumlanır. Veriler araştırma sorularının ortaya koyduğu temalara göre düzenlenebileceği gibi görüşme ve problem süreçlerinde kullanılan sorular ya da boyutlar dikkate alınarak da sunulabilir (Yıldırım ve Şimşek, 2016, 239). Çalışmada elde edilen veriler, bu çalışmanın araştırmacısı tarafından analiz edilmiş, ayrıca iki alan uzmanının görüşüne de başvurularak benzer çıkarımların elde edildiği görülmüş ve bu yolla çalışmanın geçerliği sağlanmaya çalışılmıştır.

3. BULGULAR ve YORUM

3.1. Millî Mücadele Döneminde Konya

Mütâreke sürecinden sonra başlayan işgallere karşı bütün vilâyetlerde olduğu gibi Konya da bu işgallere karşı çıkmış, işgallerin önüne geçilmesi için çareler aramaya başlamıştır. Bu doğrultuda bütün vilâyetlerde hatta kaza, nahiye ve köy gibi küçük yerleşim birimlerinde dahi teşkilatlanmalara gidilmiştir. Millî Mücadele zamanında kurulan bütün bu Müdâfaa-i Hukuk Cemiyetlerine, 1 Şubat 1913'te kurulan ve 1 Nisan 1919'da feshedilen "Müdâfaa-i Millîye Cemiyeti" fikir ve isim itibarıyla temel teşkil etmiştir. Müdâfaa-i Millîye Cemiyeti, I. Dünya savaşı süresince Osmanlı coğrafyasının her tarafına yayılmış 53 şubesiyle; orduya gönüllü asker toplamak, askerî levâzımat temini, asker ailelerine iş ve maiyet temini, aşevleri açmak, hastaneler kurmak, tiyatro, kitap neşri, vaaz, konferans vb. kültürel çalışmalar yapmak gibi birçok faaliyette bulunmuştur

Nitekim 21 Teşrinisani 1332 (4 Aralık 1916) tarihinde Konya Müdâfaa-i Millîye Cemiyeti'nin hastane inşaatı masrafları için iki yüz elli bin kuruşluk para yardımında bulunduğu bilinmektedir (Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BAO), İrade Dosya Usulü [İ.DUİT], Kutu No. 130, Gömlek No.21, 1916).

Bu münasebetle Müdâfaa-i Hukuk Cemiyetlerinin, daha önce kurulan Müdâfaa-i Millîye Cemiyetlerinin fikri temelleri üzerinde yükseldiği söylenebilir. Bu bağlamda Müdâfaa-i Hukuk Cemiyetlerinin, millî bağımsızlığa ulaşmak amacıyla Türk Milleti'nin, vatanı düşman işgallerine karşı savunmak, memleket topraklarının paylaşılmasını önlemek ve insan haklarını korumak gibi yüce duygularla kurulmuş olduğu, millî uyanış ve şahlanış için faaliyetler yürüttüğü söylenebilir. Bu ruhla kurulan cemiyetler, kısa sürede memleketin genelinde hızla yayılarak örgütlenmeye yönelmiş, yerine göre Kuvâ-yı Millîye, Millî Müfrezeler, Milis Kuvvetleri gibi isimlerle gönüllü birlikler oluşturulmuştur (Babacan, 2011, 53-61).

Millî Mücadele açısından Konya'nın öneminin jeopolitik durumundan kaynaklandığını daha önce belirtmiştik. İstanbul-Bağdat demiryolu hattının üzerinde bulunması ve Mondros Mütârekesi'nden sonra Adana, Antep ve Urfa'nın düşman işgaline uğraması, Konya'yı bu anlamda stratejik bir merkez haline getirmiştir. Nitekim Pozantı'ya kadar gelen Fransızların daha kuzeye sarkma eğilimine silahla karşı konulmuştur (Avanas, 1998, 265). Bu bakımdan Anadolu'nun batı ile güney kısmını birbirine bağlayan bir konumda olan Konya'ya hâkim olmanın ne kadar önemli olduğunu İtilaf Devletleri elbette ki biliyorlardı. Bu sebeple Konya'yı nüfuz altında tutmak İtilaf devletleri için son derece önemliydi. Aynı önem Kuvâ-yı Millîye için de geçerlidir (Avanas, 1998a, 131-134).

Bütün bu sebeplerden dolayı Konya bu dönemde, Kuvâ-yı Milliyeciler ve karşıt kuvvetlerin mücadelesine sahne olmuştur. Özellikle işgalci kuvvetlerin Konya'nın stratejik önemini farkında oldukları bilinmektedir. İşte bundan dolayıdır ki Millî Mücadele'nin ilk günlerinden itibaren hem işgal kuvvetleri ve İstanbul Hükümeti, hem de Millî Mücadele kuvvetleri, Konya'da ciddi bir hâkimiyet kurma mücadelesi vermiştir (Semiz & Toplu, 2017, 256).

3.1.1. Konya'nın İşgali

Mondros Mütârekesi'nden hemen sonra İngilizler, mütâreke şartlarına dayanarak Konya'yı 22 Ocak 1919 (1335) tarihinde kontrolleri altına aldılar (Avanas, T.y., 27-39). 1919 Nisanı'nın sonunda Albay Titelli komutasında bir tabur İtalyan askerinin de Konya'ya geldiği ve yerleştiği, taburda yaklaşık olarak 1300 askerin yer aldığı bilinmektedir (Erdeha, 1975, 266).

Konya İstasyonu'nda kendilerine iki telsiz ve telgraf istasyonu kuran İtalyan kuvvetleri, karargâhlarını Konya'nın merkezine yerleştirdiler. Bu sırada İngiliz işgal kuvvetleri komutanı Milne'nin, Konya'daki İtalyan işgal kuvvetleri komutanına, Konya'da faaliyet gösteren Öğüt Gazetesi'nin kapatılmasına yönelik sürekli baskı yaptığı bilinmektedir (Yılmaz, 2015, 14-26). Çünkü Öğüt Gazetesi bu dönemde Millî Mücadele'yi ve Kuvayı Millîye faaliyetlerini destekleyen ve Konya'da neşredilen bir gazeteydi. Nitekim bu tazyikler sonucu Öğüt Gazetesi'nin kapatıldığı, gazetenin kapatılmasının Konya halkında büyük tepki yarattığı ve bu durumun halk arasında infiale neden olduğu bilinmektedir. Bu sebeple hükümet meydanında halkın çoğunluğunun katılımıyla bir protesto mitingi tertip edilmiş ve Konya Müdâfaa-i Hukuk Heyeti reisi Ali Kemâlî Bey, İstanbul Hükümetine konu ile ilgili bir protesto telgrafı göndermiştir (Önder, 1994,2869). Bu mitingde Ali Kemâlî Bey halka şöyle seslenmiştir (Erdeha, 1975, 283):

“Ey ahâli, ey Konyalılar, gazete demek bir milletin dili demektir. General Milne dilimizi kesti. Bizi susturamazlar. Dönersek kahpeyiz millet yolunda bir azimetten. Bu millet ölmedi, ölmeyecektir. Bugün Öğüt'ü kapatmışlarsa, yarın başka bir Öğüt çıkacaktır.”

Nitekim kapatılan Öğüt Gazetesi yerine yeni bir gazete çıkarılmış, bu durumla ilgili Mustafa Kemal, 11.11.1920 tarihli Müdâfaa-i Hukuk Cemiyeti Sivas Heyet-i Merkeziyesi' ne gönderdiği bir telgrafta şu bilgilere yer vermiştir (Atatürk'ün Tamim Telgraf ve Beyannâmeleri, 1991, 203):

“Yapılan muhadi teşebbüsât ve tezâhüratı vatanperverâne ile İngiliz generali Milne'nin emri ile İtalyanlar tarafından işgal olunan Konya'da münteşir Öğüt Gazetesi matbaasından işgalin refi hususuna muvaffakiyet hasıl olmuştur. Öğüt gazetesi hükümetçe tatil edildiğinden mezkûr matbaada Nasihat namıyla bir gazetenin neşrine başlanmıştır”

Gerçekten de Ali Kemâlî Bey'in ifade ettiği gibi Öğüt'ü kapatmakla Konya halkını susturamamışlar, halkın desteğiyle Nasihat adıyla yeni bir gazete çıkarılmıştır. Ancak İstanbul Hükümeti'nin 21 Kânunusani 1336 (21 Ocak 1920) tarihli Konya Vilâyetine göndermiş olduğu telgrafta şu ifadeler yer almaktadır: “Nasihat Gazetesi, Öğüt ve Halka Öğüt gazeteleri gibi neşriyatta bulunacak olur ise, ânın da tatili lazım gelir” Buradan da anlaşılacağı üzere, yeni kurulan Nasihat Gazetesi'nin de Millî Mücadele lehine yayın yapması istenmemektedir (Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BAO), Dahiliye Nezareti Şifre Evrakı [DH.ŞFR.], Kutu No.106, Gömlek No.153, R.1336).

Tarihi kayıtlardan ve Mustafa Kemal'in vermiş olduğu bu bilgilerden, Konya halkının işgalin başladığı ilk süreçten itibaren işgale tepki gösterdikleri, dönemin hükümeti tarafından kapatılan Öğüt Gazetesi yerine Nasihat adında bir gazetenin neşredilmesini destekledikleri anlaşılmaktadır.

Bu dönemde iki itilaf devleti tarafından işgal edilmesine rağmen Konya'da, Müdâfaa-i Hukuk Cemiyeti'nin varlığı ve faaliyetlerinin görülmediği, Sivas Kongresi'ne davet edilmesine rağmen Konya vilâyetinden ne askerî ne de mülkî makamdan hiçbir temsilcinin katılmadığı, Konya eşrafının Millî Mücadele çabalarına karşı ilgisiz ve yer yer de karşı olduğu gibi eleştiriler yapılmaktadır (Erdeha, 1975, 267). Nitekim Büyük Millet Meclisi'nde yapılan 23 Teşrinievvel 1336 (23 Ekim 1920) tarihli gizli celsede, dönemin bazı mebuslarının da Konya'nın bu durumu ile ilgili eleştirilerde buldukları biliniyor. Bu oturumda konu ile ilgili Karahisar-ı Sahip (Afyonkarahisar) mebusu M. Şükrü Bey şu ifadelerle yer vermiştir (TBMM G.C.Z. Devre:1, Cilt:1, İçtima:1, 1920, 201):

“Efendiler, biz biliyorduk ki. Konya öteden beri bir hıyânet şebekesi kurmuştur. Konya o Artin Cemalin işgaliyle bilûmum ahalisi bu hıyânet fikrini -itilâf devletleriyle anlaşmak suretiyle- beslemişlerdir. Bendeniz umum ahâli itibariyle demiyorum. Ekseriyeti itibariyle diyorum. Çünkü Konya'nın ekseriyeti böyledir. Bu bidayetten beri böyle olmuştur.”

Tam da bu noktada bu iddialara açıklık getirmek bakımından Konya'nın işgal edildikten sonraki durumunu, Konya halkının işgallere karşı tutumunu ele almak yerinde olacaktır.

3.1.2. İşgalden Sonra Konya

İşgal döneminde Konya'nın etkisi altında bulunduğu fikirlerin mümessili durumunda olan idarî yapıyı öncelikle ele almak önemlidir. Bu idarî yapının maalesef Millî Mücadele karşıtı olduğunu ve Konya halkına da bu yönde telkin ve tazyikte bulunduğu görülmektedir. Özellikle bu dönemde Konya'da hükümeti temsil eden Vali Cemal Bey'in etkisi büyüktür.

Bu dönemde Konya'da 12. Kolordu kumandanlığını yapan Fahrettin Bey (Altay), Konya halkını sosyolojik olarak memur ve askerlerin dışında dört kısma ayırmaktadır. Birinci kısımda bahsettiği "hacığa ve efendiler" Konya eşrafını teşkil etmektedirler. Altay'a göre halk tabakası da kanaat önderi durumunda olan bu hacı efendilere tabi bulunurlardı (Altay, 1970, 220). Nitekim bu dönemde bir kanaat önderi durumunda olan Zeynelâbidin Hoca'nın desteklediği ve onun yönlendirmesi ile hareket eden Hürriyet ve İtilaf Fırkası Konya Şubesi ileri gelenlerinin, mahallelerde gizli gece toplantıları yaparak Konya halkını Millî Mücadele aleyhine örgütlemeye çalıştıkları bilinmektedir (Önder, 1989, 4).

Bu yönüyle Konya Müdâfaa-i Hukuk Cemiyeti'nin geç kurulmasının sebeplerini, şehir halkının Millî Mücadele'ye olan ilgisizliğine bağlamak doğru değildir. Nitekim daha Millî Mücadele ve kurtuluş fikri olgunlaşmadan vilâyetlerin işgal edileceği söylentileri üzerine aydın Konyalı vatanseverler, özellikle de Hürriyet ve İtilaf Partisi'nin olumsuz siyasetine karşı olanların, birleşerek Hukuk Mektebi Müdürü Selim Sabit Bey'in başkanlığında İhtiyat Zâbiti Cemiyeti'ni kurdukları bilinmektedir. Gerek bu cemiyetin üyeleri gerekse diğer Konyalı vatanseverler, Konya Müdâfaa-i Hukuk Cemiyeti resmi hüviyete kavuşuncaya kadar bir yandan işgale karşı durmanın yollarını araştırmışlar, diğer yandan da Hürriyet ve İtilaf Partisi yanlısı Konya Valisi Cemal Bey'in yanlış ve baskıcı uygulamalarını boşa çıkarmak için çare aramışlardır (Atalay, 2002, 219).

Mustafa Kemal Paşa 19 Mayıs 1919'da Samsun'a çıktığı zaman Konya'da Cemal Bey vali olarak bulunuyordu. Konya'daki askeri kuvvetlerin başında ise Yıldırım Kıtaatı Müfettişi Mersinli Cemal Paşa, 12. Kolordu Kumandanı Albay Selahattin Bey bulunuyordu (Erdeha, 1975,275). 9. Ordu Müfettişi Mustafa Kemal Paşa, Anadolu'daki durum hakkında valilerden ve kumandanlardan bilgi toplarken Konya'yı da ihmal etmemiş, 27 Mayıs 1919'da Mersinli Cemal Paşa'ya, Afyonkarahisar'daki tümenin desteklenmesi için hangi kaynaklardan yararlanılmakta olduğunu ve kuvvetinin artırılmasına maddî imkân bulunup bulunmadığını, şartlara ve duruma göre bu tümene nasıl bir görev verilmesinin düşünüldüğünü sormuştur. Mustafa Kemal Paşa sorduğu bu soruya şu cevabı aldığını ifade eder (Nutuk, 1927, Ves,15, 12):

"Ordu müfettişi 30 Mayıs 335'te (30 Mayıs 1919) verdiği cevapta; Yirmi Üçüncü Fırka'nın, Karahisar'daki asayiş muhafaza ile beraber her türlü işgal hâdisesine her türlü vesaitle mukavemet edecektir" diyordu. Bu vesaitin hazırlanmakta olduğunu ve Konya'da orduya zahir olabilecek bir kuvvet ihzarına çalışıldığını, ancak bir isim ve unvana mâlik olmadığını bildiriyordu." Mustafa Kemal'in aldığı bu cevaptan, Konya'daki ordu birliklerinin de oluşabilecek herhangi bir işgale karşı mukavemet göstereceği anlaşılabilir.

Bütün bu bilgilerden hareketle, o dönemde Konya'daki hükümet idaresinin ve Millî Mücadele karşıtı olan bazı cemiyetlerin, muarız tazyikleri ile halkın Millî Mücadele safına geçmesini engellemeye çalıştıkları görülmektedir. Bütün bu engellemelere rağmen, Konyalı vatanseverlerin Millî Mücadele'ye sahip çıktığı da bir gerçektir. Öteden beri eleştirilere konu olan Konya Müdâfaa-i Hukuk Cemiyeti'nin erken kurulamama sebeplerini de burada aramak gerekir.

3.2. Konya Müdâfaa-i Hukuk Cemiyeti'nin Erken Kurulamama Sebepleri

Bütün bu bilgiler ışığında, Konya Müdâfaa-i Hukuk Cemiyeti'nin geç kurulmasının veya diğer kurulan millî cemiyetlere göre biraz gecikmesinin sebepleri dört başlık altında toplanabilir.

3.2.1. İtilaf Devletleri'nin Etkisi

Başta İngiltere olmak üzere itilaf devletlerinin Konya'nın askeri, ekonomik ve stratejik önemini anlayarak şehri işgal edip, Millî Mücadele aleyhine her türlü faaliyetlerde bulunduğu bilinmektedir. Bu faaliyetlerin en önemlisi de şehirdeki Rum, Ermeni azınlığı ile iş birliği yapmaları ve İngiliz Muhipler

Cemiyeti üyesi, Hürriyet ve İtilaf Fırkası'nın ateşli taraftarı olan Cemal Bey'i İstanbul hükümetinin desteği ile Konya'ya vali tayin ettirmeleridir (Avanas, T.y., 27-39). Yüzyıllarca Türk ve Müslümanlarla birlikte barış ve huzur içinde yaşayan azınlıkların, Konya'nın İngilizler ve İtalyanlar tarafından işgalinin ardından gerçek kimliklerini ortaya koydukları görülmektedir. Gayrimüslim halkın mütârekeden önce Konya'daki okulları, hastaneleri, kiliseleri ve ticari müesseselerinde serbestçe faaliyetlerini yürüttükleri, Türk ve Müslümanlarla iyi komşuluk içinde yaşadıkları bilinmektedir. Ancak azınlıkların Mütârekeden sonra büyük oranda tavırlarını değiştirdikleri de bir gerçektir. Özellikle bu dönemde azınlıkların, Konya'nın Gazialemşah, Çiftemerdiven mahallelerini Yunan bayrakları ile donattıkları, başta hırsızlık ve darp gibi pek çok asayişsizlik olaylarına karışmaya başladıkları kaydediliyor. Vali Cemal Bey'in ise Müslümanlara karşı işlenen bu tür olayları çoğunlukla işgalcilere ters düşmemek uğruna kapattığı ifade edilebilir (Arabacı, 1991, 5).

İtalyanların Konya'ya gelmesi ile azınlıklar, özellikle de Ermeniler ölçsüz davranmaya başlamışlar, İttihat ve Terakki Fırkası'nın yurtdışı ettiği Ermeniler, Mondros Mütarekesini müteakip tekrar eski yerlerine dönmüşlerdi. Konya'ya geri dönen Ermenilerin bu dönemde mallarını geri istedikleri, bu durumun çözümü için Vali Cemal Bey başkanlığında "İade-i Emvâl Komisyonu" kurulduğu bilinmektedir. Bu komisyonun Vali Cemal Bey'in etkisiyle tamamen Ermeniler lehine kararlar verdikleri, bu durumun Müslüman halkı mağdur ettiği bir gerçektir. Neticede yaşanan bu haksızlıklar Konyalıların Vali Cemal Bey'e nefretinin iyice artmasına sebep olmuştur (Güven, 2002, 254).

3.2.2. Vali Cemal Bey'in Faaliyetleri

Konya Valisi Cemal Bey, koyu bir Hürriyet ve İtilaf Partisi taraftarı, İngiliz Muhipleri Cemiyeti üyesi ve doğaldır ki sivri bir ittihatçı düşmanı idi. Bu ittihatçı düşmanlığı onu, Ermeni dostu olmaya kadar itmiştir (Erdeha, 1975, 267). Bu Ermeni dostluğundan dolayı Vali Cemal Bey "Artin Cemal" olarak da anılmaktadır (TBMM G.C.Z Devre:1, Cilt:1, İctima:1, 1920, 201). 1919 yılında Konya gibi stratejik bir vilâyetin başında Cemal Bey'in vali olarak bulunması Millî Mücadele açısından son derece olumsuz bir durum olmuştur. Mart 1919 ile 14 Mayıs 1919 tarihleri arasında kısa bir süre İstanbul'a gidip Damat Ferit Hükümeti'nde Dâhiliye Nazırlığı da yapan Cemal Bey, Millî Mücadele aleyhtarı faaliyetleri ile tanınmıştır. Cemal Bey, Konya'yı terk edinceye kadar burada bir Müdâfaa-i Hukuk Cemiyeti maalesef kurulamamıştır (Arabacı, 1991, 7). Eylül 1919 tarihi Konya için önemli bir tarihtir. Vali Cemal Bey, 4 Eylül de toplanan Sivas Kongresi'ne Konya merkezden delege göndermediği gibi 12 Eylül'de alınan İstanbul Hükümeti ile resmi haberleşmeyi kesme kararına da karşı çıkmıştır. Vali Cemal Bey, bu eylemlerini sürdürürken gücünü Konya halkından değil, hapisneden çıkartarak silahlandığı katil ve eşkıyalardan, Konya'daki işgal kuvvetleri ile sürdürdüğü iş birliğinden almıştır (Erdeha, 1975, 274).

Nitekim bu faaliyetleri doğrultusunda Cemal Bey, Konya 12. kolordu kumandanı Fahrettin Bey'i Sivas'taki 3. Kolordu kumandanlığına nakletmiş, yerine Kurmay Albay Mehmet Selahattin Bey'i görevlendirmiştir. 28 Haziran 1919'da İtalyanların Antalya'yı işgal etmeleri ile Damat Ferit Paşa hükümeti, Konya'da kolordu kumandanı Albay Mehmet Selahaddin'i geri çağırıp yerine Yemen muharebelerinde şöhret kazanmış olan Sait Paşa'yı yollamıştır. Sait Paşa 11 Eylül 1919 tarihinde Konya'da görevine başlamış ancak Vali Cemal Bey, Sait Paşa'yı da kendi menfur emellerine uydurmak için zorlamıştır (Altay, 1970, 177-178).

Konya'da bütün bu baskılara rağmen Millî Mücadele lehine toplantılar düzenlenebiliyordu. Bu dönemde Konya'da yayımlanmakta olan Öğüd ve Babalık gazetelerinde İzmir'de Yunanlıların yaptıkları fecaati anlatan yazıların çıktığı bilinmektedir. Nitekim Beyşehir'de Süvari alay kumandanı olan kurmay Binbaşı Albay Nazım Bey'in de Millî Mücadele karşıtlığından dolayı Konya valisine iyice cephe aldığı kaydedilmektedir (Erdeha, 1975, 274). Bu dönemde Konya'nın münevver halkının da çekişmeleri bir tarafa bırakıp Yunanlıların İzmir'de işledikleri fecaatleri protesto ettiği, işgallere ve haksızlıklara karşı çıktığı, düzenledikleri mitinglerle bu tepkilerini dile getirdiği bilinmektedir.

Vali Cemal Bey ise Konya'da olan bu hadiseleri, İttihat ve Terakki Cemiyeti'ni yeniden iktidara getirmek için kurulan çete teşkilatının faaliyetleri olarak görüyor ve dâhiliye nezaretine bu yönde tezkereler yazıyordu (Altay, 1970, 188). Vali Cemal Bey'in bu doğrultuda, bir sürgün listesi hazırladığı bilinmektedir. Bu listede, görevinden alınan ve Konya'da oturmakta olan Albay Fahrettin (Orgeneral Fahrettin Altay) ile Doktor Yarbay Hüseyin, Topçu Yarbayı İzzet, Yarbay Münib, Doktor Binbaşı Haşim, Kurmay Binbaşı Tahsin Beyler bulunuyordu (Erdeha, 1975, 274).

Bu konuda 19.09.1919 tarihinde Fahrettin Bey'e yapılan tebligat dönemin şartlarını göstermesi

bakımından önemlidir. Fahrettin Bey anılarında bu durumu şöyle izah eder (Altay, 1970, 188):

“12. Kolordu Komutanı Fahrettin Beyefendiye,

Dünkü gün başlarında belediye reisi olduğu halde bir kısım halktan müteşekkil bir heyetin İtalyan ve İngiliz mümessillerine müracaat ederek ümera-yı askeriyeden altı kişinin Konya'dan 24 saat zarfında çıkarmalarını, aksi halde memlekette büyük fenalıklar vukua geleceğini ifade ettikleri mümessiller tarafından bildirilmiş ve heyeti mezkure nezdime gelerek aynı teklifi dermeyan eylemiştir. Bu altı kişi meyanında maatteessüf zatı vâlâları da bulunduğunu tebliğ ve selameti memleket namına bu gece hareket edecek trenle hareketinizin muvâfık olduğu icâbı hâl beyan olunur efendim.”

3.2.2.1. Cemal Bey'in Konya'yı Terk Etmesi

Konya'nın Millî Mücadele saflarına tam anlamıyla katılabilmesi için, Vali Cemal Bey'in iş başından uzaklaştırılması gerektiği, bu haliyle ortaya çıkan bir gerçektir. Nitekim Mustafa Kemal Paşa, Sivas'ta yanında bulunan Refet Bey'i bu iş için görevlendirmiştir (Erdeha, 1975,276). Meclis gizli celse zabıtlarında Refet Bey bu durumu şu şekilde izah eder (TBMM G.C.Z. Devre :1, Cilt :2, İçtima :2, 1922, 815):

“O zaman Konya'daki kumandan dahi çekilip gitmişti. Orada merdut bir adam şeklinde dikilen bir vali zulmediyordu. Hiçbir kimseyi dinlemiyor, halkı dinlemiyor, adli dinlemiyor, zulme âlet oluyordu. Ben Sivas'tan yalnız başıma çıktım efendiler! yanımda bir yaver, bir çavuş, bir baston ve bir ben çıkmıştım. Tekmil o sahayı beş parasız katetmek suretiyle geldim. Konya'ya üç kişi olarak girdim ve Konya'ya hâkim oldum. O zaman Vali Cemal Bey kaçtı ve Konya ahalişi beni selamlamaya geldi.”

Nutuk'ta ise Mustafa Kemal Paşa'nın Vali Cemal Bey ve Konya halkı için tespitleri dikkate değer bir husustur. Bu durumu Mustafa Kemal Paşa şu şekilde anlatmaktadır (Nutuk, 1927, Ves.107, 102):

“Efendiler, Konya'da vali bulunan Cemal Bey, Ferit Paşa Kabinesinin Anadolu'da mühim bir nokta-i istinadı haline geldi. Konya'da Ordu Müfettişi olan Cemal Paşa'nın İstanbul'a gidip gelememesi, orada bulunan Kolordu Kumandanı Salâhattin Bey'in mütereddidâne tavır ve hareketi ve en nihayet habersiz İstanbul'a çekilip gitmesi, Konya ve havalisini Vali Cemal Bey'in taht-ı hükmünde bırakmıştı. Oraya, maksadı yakından anlamış olan bir zatın gönderilmesine ihtiyaç vardı. Sivas'ta yanımızda bulunan Refet Bey'in gönderilmesi tensibedildi. Refet Bey hareket etti. Konya'da Heyeti Temsiliye tarafından bir kumandan gelmekte olduğu haber alınınca, erbab-ı hamiyet canlanmış, diğer taraftan da Vali Cemal Bey hapisnede ne kadar kanlı katil, mevkuf varsa hepsini çıkarıp teslih etmiş ve kendisine bir kuvvet yapmak istemişti. Konya ahali-i muhteremesi, bu zelilâne harekete karşı ayaklanarak muktezayı hamiyeti ifaya karar vermiş ve bunun farkına varan Cemal Bey, 26 Eylül'de İstanbul'a firar eylemiştir.”

Bütün bu bilgilerden, Heyet-i Temsiliye tarafından bir kumandan gönderildiğini duyan Konyalıların gerçekten de harekete geçip hemen örgütlenmeye gittikleri ortaya çıkmaktadır. Nazım Bey'in süvari birliklerinin Konya'nın güneyindeki sırtları tutması, halkın Millî Mücadele'ye verdiği açık destek Vali Cemal Bey'i telaşlandırmış, nitekim Vali Cemal Bey, bir gece Haydarpaşa seferine hazırlanan bir yük katarının un vagonuna gizlenerek 26 Eylül 1919'da İstanbul'un yolunu tutmuştur (Önder, 1953, 62).

3.2.3. Konya'da Meydana Gelen İsyenlar

Vali Cemal Bey'in Konya'yı terk etmesinden hemen sonra Bozkır İsyanı ve akabinde Delibaş hadisesinin meydana gelmesi gerçekten de Konya'yı zor duruma sokmuştur. Yaşanan bu üzücü hadiselerin Konya üzerinde oynanan oyunların bir devamı olduğu söylenebilir. Bu oyun doğrultusunda 26 Eylül 1919 ve 24 Ekim 1919'da Bozkır'da iki defa isyan hadisesi yaşanmıştır. Zeynelâbidin Hoca, İngiliz Muhipleri Cemiyeti Başkanı Sait Molla ve İngiliz ajanı Rahip Frew'in millî kuvvetlere karşı fesat ocaklarını kaynatan kişiler olduğu söylenebilir (Çetintaiş, 2017, 7). İngiliz Muhipleri Cemiyeti başkanı Sait Molla'nın, İngiliz Ajanı Rahip Frew'e 29/30.10.1919'da gönderdiği mektuptaki ifadeler, halk üzerinde oynanan oyunu göstermesi bakımından önemlidir (Nutuk, 1927, Ves,196, 183):

“Bozkıra gidecek adamlarımız tanınmış şahsiyetler olması hasebiyle fazlaca tevahhuş gösteriyorlar. Konya'da “K. B. 81/1”e sizin vasıta ile hâdisenin teşdidini hakkında tebligat icrasiyle propaganda heyetlerinin bu mesele için faaliyete davet edilmesi lüzum ve zaruretini arz eder ve takdimi ihtiramata eylerim.”

Mustafa Kemal Paşa, Sait Molla'nın Rahip Frew'e yazdığı toplam on iki adet mektuba, Millî Mücadele esnasında maruz kalınan açık ve gizli tehlikeler hakkında esaslı bir fikir edinmeye vesile olacak şekilde Nutuk'ta yer vermiştir. Maalesef Millî Mücadele karşıtı grupların, İngilizlerle yaptıkları iş birliği ile halkı olabildiğince ifsad etmeyi amaçladıkları bu yönüyle ortaya çıkıyor.

Ayrıca Mustafa Kemal Paşa, Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin 9 Mayıs 1920 tarihinde yapılan gizli oturumunda Konya'daki bu fesat ocakları ile ilgili şu bilgileri vermektedir (TBMM G.C.Z. Devre :1 İçtima:1, 1920, 21):

“Konya hakkında da bazı mâruzatta bulunacağım. Tabî bilen arkadaşlarımızca tahattur olunur ki Konya'da öteden beri ufak tefek hassasiyetler anlaşılıyordu. Nihayet 5 Mayıs günü Konyada dahili bir fesat cemiyetinin mevcudiyeti keşfolundu. Bunun üzerine bu cemiyet-i fesadiyeye mensup olanların ileri gelenleri tevkif edilmeğe başlandı. Nihayet ertesi günü 6 Mayıs 1336 da bu ileri gelenler kendilerini kurtarmak ve masum olan halkı da ifsat etmek üzere ve müsellâh olarak Konyada toplanmağa teşebbüs ettiler.”

Konya'da ilk kurulan Müdâfaa-i Hukuk Cemiyeti'nin arasına Millî Mücadele karşıtı bazı kişilerin yerleştirilmesi gibi, Bozkır'da da Kuva-yı Millîye birlikleri içerisinde bazı kötü niyetli kişilerin girmiş olduğu bilinmektedir. Bu kişilerin yardım adı altında halkın malını zorla gaspetmeleri ve yaşanan suistimaller, halk arasında hoşnutsuzluklar meydana getirmiştir. Bununla ilgili Konya mebusu Refet Bey, meclisteki oturumda şu beyanatta bulunmuştur (TBMM Z.C. Devre:1, Cilt:1, İçtima.13, 1920, 237):

“Bendeniz verdiğim tavrımla memleket ve milletimizin haksız yere mâruz kaldığı envai fecayi ve tecavüz üzerine ruhu milletten doğan Kuvayı Millîyenin sureti idaresinin şimdiye kadar millet tarafından verilen îanelerle kabil olduğunu arz etmiş ve bu îane keyfiyeti birçok yerlerde maalesef suistimallere kapı açmıştır. Bu itibarla Meclis-i Âli içtima ettikten ve milletin heyeti umumiyesi âmâl ve metalibi milliyemizin müdâfaa ve muhafazası maksadiyle hissiyatı Milliyeyi izhar ettikten sonra artık Kuvayı Milliyenin îane suretiyle değil, doğrudan doğruya Müdâfaa-i Millîye vazifesini deruhde eden Müdâfaa-i Millîye Heyeti tarafından ki, o da şimdiye kadar mer'i olduğu üzere Muvâzene-i Umumiye Kanunu'nda Harbiye tahsisatından verilmesini teklif etmişim.”

Refet Bey bu beyanatında sahada bazı suistimallerin yaşandığını tespit etmiş ve bunun önüne geçilmesi için Kuvayı Millîye'nin ihtiyaçlarının yardım suretiyle değil, doğrudan devlet hazinesinden aktarılacak tahsisatla karşılanması gerektiğini savunmuştur. Nitekim bu suistimallerden bıkan halkın 28 Ekim 1919'da Konya'daki İngiliz Yüksek Komiserliğine mektup yazdığı bilinmektedir (Ulubelen, 1982, 206).

Yaşanan bu olumsuz hadiseler doğrultusunda Kuva-yı Millîye birliklerindeki bazı olumsuz hareketlerin önüne geçmek maksadıyla Mustafa Kemal'in Konya Müdâfaa-i Hukuk Cemiyeti Heyet-i Merkeziyesi'ne gönderdiği; Müdâfaa-i Hukuk Heyetlerinde görev alan şahısların mülkiyenin emri ve kontrolü altında olması gerektiği ile ilgili yazı önemlidir. Bu yazı şu şekildedir (T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı, Ebiş No:01000207, Belge No:1-3, Fihrist No:1, Ek No:2, 1920):

“Müdâfaa-i hukuk Konya heyet-i merkeziyesi namına Refet imzasıyla makam-ı sâmilere keşide olunub tevdi' buyurulan telgrafnâmede, heyet-i merkeziye riyâsetinin rüesây-ı hükümetten alınarak a'za-yı müntehibe meyânında tâyin olunacak zata tevdi teklif olunmakda ise de vazife-i riyâsetin rüesây-ı memurîn-i mülkiyeye aidiyetine dair hiçbir karar ittihaz edilmemiş olduğundan, böyle bir talebe mahal yoktur. Yalnız ekser mahallerdeki Müdâfaa-i Hukuk cemiyetleri emirleri altında bulunan kuva-yı müsellehayı suistimal ve memurîn-i mülkiyeye ve inzibatîyenin nüfuzunu kesr eyleyerek, vilâyatta vahdet-i idareyi ihlal edecek harekâta başladıklarından, buna mâni olacak surette heyet-i vekilece 28 Temmuz sene 1336 tarihli kararname tanzim edilmiştir. Bu kararnâme nazaran, Müdâfaa-i Hukuk Heyetleri rüesâyı memurîn-i mülkiyenin emri ve sıkı kontrolü altındadır ki bunun da halen idaresi elzemdir efendim.”

Bu yazıdan Kuva-yı Millîye birliklerinin başına buyruk hareket etmelerinin önlenmesi amacıyla idarenin emri altında olduklarının vurgulandığı anlaşılmaktadır. Nitekim Bozkır'da yaşanan bu tatsız hadiselerde, zarar gören halkın taleplerinin karşılanmaya çalışılması da burada idareyi zaafa uğratan birtakım fırsatçıların olduğunu göstermektedir.

Konya'da yaşanan diğer bir isyan girişimi de Delibaş hadisesidir. Bu hadisenin hemen öncesinde de Konya halkının Millî Mücadele'ye yardımı ile ilgili meclis zabıt tutanaklarında Konya mebusu Kazım Hüsnü Bey şu ifadelerle yer vermiştir (TBMM Z.C. Devre:1, Cilt:6, İçtima:109, 1920, 246):

“Biz iydiadha münasebetiyle mezunen Konya'ya gittik ve oradan giden arkadaşlarla beraber de avdet edecektik. O sırada Vali Haydar Beyefendi Musa Kâzım Efendi ile bendenizi îane ve at toplatmak üzere alıkoydu ve Mustafa Kemal Paşa Hazretlerine de yazacaklarını sureti hususiyede ifade etti. Biz kaldık efendim orada, çalıştık, yirmi bin lira îane ve almış at topladık. O sırada yani faaliyetimiz sırasında On İkinci Kolordu Kumandanı Fahreddin Bey de cepheyi ziyaret etmek üzere bir heyet gönderin diye müracaat etmişti. O zaman ağustos evahiri idi.”

Bu sırada meydana gelen Delibaş Hadisesi ile ilgili 18 Eylül 1920 tarihinde gerçekleştirilen meclisin gizli oturumunda İçişleri Vekâleti Vekili Doktor Adnan Bey ise şu malûmatı vermektedir (TBMM G.C.Z. Devre:1, Cilt:1, İçtima:1, 1920, 126):

“Muhterem efendiler Konya’da bir vak’a olduğunu Dahiliye Vekili Refet Beyefendi sureti hususiyede bazı arkadaşlara söylemişti. Biliyorsunuz Konya’da bir çok Konyalılar galeyana hamiyetle cepheye azimet ettikleri bir sırada Konya’da bir hareketin vukua geleceğinin hissedildiğini bir telgrafla vali bildirmişti. Tam bu telgrafın gelmesinin akabinde Konya’nın bir karışıklığa uğradığını da anlatıyordu. Vali Haydar Beyden bundan sonra malûmat almak mümkün olmadı. Fakat bir müddet sonra Karahisar vasıtasıyla bir haber alındı ki Çumra’dan gelen kuvvet, Delibaşının riyaseti altında Konya’ya girmişti.”

Adnan Bey’in de ifade ettiği üzere, Konya halkının bütün gayretleriyle cepheye gittiği ve Millî Mücadele’ye yardım ettiği bir sırada bu hadisenin yaşanması maalesef Konya açısından üzücü olmuştur.

Delibaş hadisesine Nutuk’ta ise şu şekilde yer verilir (Nutuk, 1927, Ves.259, 308):

“Muhterem Efendiler, Anadolu ortasında ika olunan dahilî isyanların Yunan ordusu karşısında bulunan kuvvetlerimiz ve tertibatımız üzerinde yaptığı sūitesirat, düşmanlarca memul netâyici vermedi. Müdafaa kuvvetlerimiz üzerinde doğrudan doğruya müessir olarak, cephemizi yıkmaya mâtuf harekâtle beraber, cepheye yakın mıntikalarda da ahaliyi kıyam ettirmek, düşmanların ehemmiyet verdikleri bir mesele idi. İstanbul, bu hususta, öteden beri çalışmakta idi. Zeynelâbidin partisinin Konya ve havalisinde vukuuna vasıta olduğu isyankâr harekât, nihayet 1920 senesi Teşrinievvelî bidayetinde zuhur etti. Delibaş namında bir şakî, beş yüz kadar asker firarisini başına topladı. 2/3 Teşrinievvel 1920 gecesi Çumra’yı bastı. 3 Teşrinievvel sabahı da Konya’yı işgal ve hükümete vaziyet etti. Konya Valisi bulunan Haydar Bey ve Kumandan Avni Bey Konya’da mevcut cüzi miktarda asker ve jandarma ile Alâettin tepesinde usâta karşı şayan-ı tezkâr bir kahramanlıkla müdafaada bulundular. Fakat usâtın kesrine ve her taraftan muhacemâtına karşı usât eline düştüler. Aynı günlerde Beyşehir ve Akşehir kazalarında da berayi vazife dolaşan askerî heyetlerimiz oralardaki usât tarafından ifâyi vazifeden menolundu. İlgin kazasının Çekil karyesi civarında toplanan üç yüz kadar usât da nasihat için giden heyete ateş etti. Konya cenubunda Karaman kazasında da âsiler tecemmua başladı. Sultaniye, âsiler eline düştü. Efendiler, bu isyan hareketlerine karşı, Afyon Karahisar’dan ve Kütahya’dan sevk ettiğimiz Derviş Bey kumandasındaki kuvvetler Konya şimalinde, Meydan İstasyonu civarında usâtla temas etti. Ankara’dan da bir süvari alayı ve bir cebel topu ile o zaman Dahiliye Vekili bulunan Refet Bey kumandasında sevk olunan kuvvet, Meydan İstasyonu’ndan ilerleyen Derviş Bey kuvvetiyle birleşti. Adana cephesinden de bir kuvvet Karaman’a tevcih olundu. Konya üzerine hareket eden kuvvetler, usât ile birkaç müsademeden sonra 6 Teşrinievvel 1920 de Konya’yı usâtтан kurtardı. Oradan kaçan usât, Koçhisar, Akseki, Bozkır ve Manavgat istikametine gittiler. Diğer bir kısım usât da Afyon Karahisarla Konya arasında, Kadınhan ve İlgin işgal ettiler. Bu muntakaya da Garp Cephesinden Kaymakam Osman Bey kumandasında bir kuvvet gönderildi. Osman Bey müfrezesi İlgin, Kadınhan, Çekil ve Yalvaç’ı tedib etti. Cenuptan gelen kuvvetimiz Karaman’ı kurtardı. İsyân muntakasında, usâtı tenkile muvaffak olan kuvvetlerimiz, Bozkır, Seydişehir ve Beyşehirini de usâtтан tathir etti. Her tarafta, usât döküntüleri kısmen bize dehalet ettiler, kısmen de Antalya ve Mersin istikametlerine firar ettiler. Delibaş, Mersin muntkasında Fransızlara iltica etti.”

Nitekim Delibaş hadisesinin meydana geldiği dönemde, Konya Müdâfaa-i Hukuk Cemiyeti Heyet-i Merkeziyesi’nin; isyan hadiseleri dolayısıyla vilâyetin durumunun daha da önem kazandığından bahisle, Konya valisi Haydar Bey’in vaziyet düzelinceye kadar Konya’da bırakılmasının, memleketin selameti için zaruri olduğunu bir telgrafla genel merkeze bildirmesi, cemiyetin şehirdeki asayîşi temine çalıştığını göstermektedir. Telgraf şu şekildedir (T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı, Ebis No:01010516, Dosya No:1-3, Fihrist No:10, Ek No:71, 1920b):

“Büyük Millet Meclisi Reisi Mustafa Kemal Paşa Hazretlerine,

Vaka-i müessife dolayısıyla ahvâl-i vilâyet bir kat daha kesb-i ehemmiyet etmiştir. Vali Haydar Bey’in mebusluğu tercih ile vilâyetten çekileceklerini istihbar ettik. Müşarünileyh ahvâl-i mahalliyeye kesb-i vukuf etmiş vakanın zuhuruyla mürettib, müşevvik ve fâilleri hakkında malumât-ı tâmmе hasil eylemiş olduğundan, hiç olmazsa hal-i tabii avdet edinceye kadar, müşarünileyhin vekâlet suretiyle olsun burada bırakılması, selâmeti memleket ve icraatı hükümet nokta-i nazarından pek zaruri olduğu nazarı dikkate arz ile istirhamât-ı acizânemizin is’afına inâyet-i sâmilere rica ve makine başında emr-i devletlerine intizar eyleriz efendim.

Âza Cevdet

Âza Süleyman

Âza İsmail

Âza Yusuf Ziya

Heyeti Merkeziye Âzası Rifat”

Bu telgrafta Mustafa Kemal Paşa şu cevabı vermiştir:

“Konya Müdâfaa-i Hukuk Cemiyeti heyet-i merkeziyesine; Vali Haydar Beyefendinin deruhde buyurdıkları vezaifin bitamamiha ifâsına kadar kalmaları temin edilmiştir efendim.

Büyük Millet Meclisi Reisi

Mustafa Kemal.”

23 Teşrinievvel 1336 (23 Ekim 1920) tarihinde meclisin gizli oturumunda da ifade edildiği gibi, bu hadiseler münferit olup Konya'nın tamamına mal edilebilecek hadiseler değildir. Vehbi Efendi'nin söz konusu toplantıda vermiş olduğu bu beyanat, hadiseyi anlama bakımından dikkate değer bir husustur. Konu ile ilgili Vehbi Efendi'nin ifadeleri şöyledir (TBMM G.C.Z. Devre:1, Cilt:1, İçtima:1, 1920, 202):

“Şimdi efendim bir şey söylüyorlar. Konya ahâlisi ve hükümeti burayı iğfal etmiştir. Hayır efendiler! Konya deyince biraz insafılı düşünmeli. Bu, orada bir ocaktır. Bu işi yapan yirmiyi tecavüz etmez. Yirmi kişi için bir memleketi itham etmek zannederim ki doğru değildir. Bu hoca Zeynelâbidin hocadır. Bunların kökü İstanbul'dadır. O münafıklar eğer bundan iki üç ay evvel o memlekettten uzaklaşsa idi bu vak'a olmazdı efendiler.”

Gerçekten de Vehbi Efendi'nin ifade ettiği üzere Konya'da meydana gelen bu hadiselerde, dönem hükümetinin Konya mümessillerinin gerekli tedbirleri almamış olmasının, İstanbul yönetiminin Millî Mücadele karşıtlarını desteklemesinin bu üzücü hadiseleri meydana getirdiği görülmektedir (TBMM Z.C. Devre:1, Cilt:6, İçtima:109, 1920, 246).

Nitekim Müdâfaa-i Hukuk Konya Heyet-i Merkeziyesi reisi Sivaslı Ali Kemâlî Bey ve diğer bazı heyet a'zaları maalesef bu üzücü hadiselerin kurbanı olmuşlardır. Delibaş hadisesi neticesinde şuursuz ve cahil bazı kişiler tarafından Konya Müdâfaa-i Hukuk Cemiyeti reisi Ali Kemâlî Hoca'nın evi basılmış, hoca yaka paça dövülerek evden çıkarılmış ve hapsedilmiştir. Ertesi gün âsiler tarafından diğer mahpuslarla birlikte hoca, Aslanlı Kışla yoluna düşürülmüştür. Yaşlı ve fazla hırpalandığı için kafilenin gerisinde kalan Ali Kemâlî Hoca, adeta sürüklenerek götürülmüş, bu sırada hakaretlere ve darbelere maruz kalmıştır. Bu duruma daha fazla dayanamayan Ali Kemâlî Bey maalesef burada son nefesini vermiştir (Önder, 1953, 156-157). Yaşanan bu üzücü hadise bile, Konya Müdâfaa-i Hukuk Cemiyeti'nin vatanın selâmeti için ne ölçüde mücadele ettiğini, Ali Kemâlî Hoca'nın bu uğurda canını verdiğini ortaya koymaktadır.

Bu müessif olayların yaşanması, Konya halkını vatanı için mücadele vermekten geri koymamıştır. Verilen bu mücadelenin önemini, 28.09.1919'da Heyeti Temsiliye namına Mustafa Kemal Erzurum Vilâyetine çektiği telgrafta şu şekilde dile getirmiştir (Atatürk'ün Tamim Telgraf ve Beyannâmeleri, 1991, 103):

“Konya Valisi Cemal Bey'in e'âl ve harekât-ı ihanetkâranesi milletçe tahakkuk ettikten sonra hempalarıyla birlikte firar ettiğini ve içtima eden halkın ettifak-ı arâsiyle ulemayı kiramdan Vehbi Efendi Hazretlerini Vali vekâletine tayin eyledikleri tamimen tebliğ edilmişti. Heyet-i Temsiliyemiz azasından sabık üçüncü kolordu kumandanı Refet Beyefendi otomobil ile Ereğli'ye ve oradan tiren-i mahsusla Konya'ya dün gece vasil olmuştur. Meşarünileyhin verdiği mâlumatta, Konya ahâli-i muhteremesinin büyük bir bayram suretinde tezahürat-ı milliyede bulunarak huyâneti tahakkuk eden Ferit Paşa kabinesinin bir an evvel terk-i mevki eylemelerini talep eyledikleri ve asayişin fevkalade mükemmel olduğu ve orada bulunan İngiliz ve Fransız mümessillerinin Refet Beyefendi'yi ziyaretle harekât-ı milliyeye karşı tamamen bîtaraf kalacaklarını bir daha teyit eyledikleri bildirilmiştir.”

3.2.4. İstanbul Hükümeti'nin Etkisi

Konya Müdâfaa-i Hukuk Cemiyeti'nin erken kurulamamasının bir başka sebebi de şüphesiz İstanbul Hükümeti'nin şehirdeki tutumudur. İstanbul Hükümeti'nin Konya'daki faaliyetlerini Molla Sait, Papaz Frew, Şeyh Zeynelâbidin üçlüsü ile yönettiği bilinmektedir. Bu üçlü, şehir halkına Millî Mücadele taraftarları aleyhine görülmemiş bir şekilde propagandada bulunuyorlar, işgallerin Millî Mücadele taraftarlarının yüzünden meydana geldiğini söylüyorlar ve Millî Mücadele taraftarlarını İttihatçılık ve Bolşeviklikle suçluyorlardı (Avanas, 1998b, 31).

Konya'da meydana gelen olaylarda halkın bu olaylara dahil edilmesinin temel nedenlerinden birinin de İttihatçı korkusu ve nefreti olduğu söylenebilir. İşin sosyolojik ve psikolojik boyutu değerlendirildiğinde ise yıllardır süren savaştan yorulmuş halkın, yeniden savaşmak ve askere alınmak istemediği bir gerçektir. Bu bakımdan köylüler, göçebe yaşayan halk ve kasabalılar, bu korku ve nefretin güdülediği psikoloji ile, İttihatçılardan oluştuğuna inandırıldıkları bütün Kuvayı Milliye'ye ve Ankara hükümetine

başta mesafeli durmuşlardır. Halk arasında bu anlayışın oluşmasına özellikle Damat Ferid Hükümeti'nin propagandası ve bu yöndeki gayretleri de oldukça etkili olmuştur. Nitekim Konya Valisi Cemal Bey'in Konya'da yürütülen Kuvayı Millîye faaliyetlerini de İttihatçıların kurduğu bir tezgâh olarak görmesi bunu teyit etmektedir (Aydın ve Yağcı, 2013, 74).

Bu bakımdan, o dönemde halkın itibar ettiği bazı din adamları eliyle, bilgi kirliliği oluşturarak Konya'da Millî Mücadele'nin oluşumunun engellenmeye çalışıldığı ortaya çıkan bir gerçektir.

3.2.5. Konya'da Millî Mücadele'ye Karşı Kurulan Cemiyetlerin Faaliyetleri

Konya'da bir taraftan İtilaf Devletleri'nin çalışmaları, bir taraftan Cemal Bey'in faaliyetleri ve İstanbul Hükümeti'nin tutumu, maalesef şehirde Millî Mücadele'ye karşı cemiyetlerin kurulmasına sebep olmuştur. Bu cemiyetler şu şekilde sıralanabilir (Avanas, T.y., 35):

- 1- Hürriyet ve İtilaf Fırkası
- 2- Selâmet-i Osmaniye Fırkası
- 3- Sulh ve Selâmet Fırkası
- 4- Teaâi İslâm Cemiyeti
- 5- İslâm Cemiyeti
- 6- Ta'avun-u İslâm Cemiyeti
- 7- İngiliz Muhipler Cemiyeti

Bu cemiyetlerin elbirliği ile Konya'da Millî Mücadele fikrinin doğmasını ve gelişmesini önlemek için akla hayale gelmedik yalan ve iftiralara başvurdukları, Millî Mücadele aleyhine propaganda faaliyetlerine giriştikleri söylenebilir. Konya halkının hilafete bağlılığını kullanarak hareket eden bu cemiyetler, Ankara'nın hemen yanında olan Konya'da başlatacakları bir ayaklanma ile Millî Mücadele'ye engel olmayı amaçlıyorlardı (Erdeha, 1975,293). Bütün bu engellemelere rağmen Konya halkının Millî Mücadele'ye nasıl destek verdiğine burada değinmek gerekir.

3.2. Konya Müdâfaa-i Hukuk Cemiyeti'nin Kuruluşu ve Çalışmaları

Konya'da Kuvayı Millîye Teşkilatının, Vali Cemal Bey'in şehri terk etmesinden sonra resmen kurulduğu biliniyor. 8 Ekim 1919'da vali vekili Vehbi Efendi, Sivas Kongresi'nde alınan kararları Konya'da uygulamak için, Konya eşrafını hükümet binasına çağırarak ve ilk iş olarak Anadolu ve Rumeli Müdâfaa-i Hukuk Cemiyeti'nin Konya Heyeti Merkeziyesini oluşturmak istemiştir. Çağrılanlar, aralarında otuz kişiyi seçmiş, bunlar da tekrar aralarından on kişiyi seçerek heyet-i merkeziyeyi kurmuşlardır. Böylece heyeti merkeziye ulemadan Yalvaçlı Ömer Efendi, Hacı Mendizâde Süleyman Efendi, Ahi Babazâde Yusuf Ziya Efendi, Tahir Paşazâde Cevdet Bey, Kadızâde Ahmet Efendi, Eczacı Hüsamettin Bey, Hacı Bahrizâde Mümtaz Efendi, dava vekillerinden Mustafa Şevki Efendi, attariye şirketi müdürü Tahir Efendi adlı kişilerden oluşmuştur. Böylece Konya'da Müdâfaa-i Hukuk Cemiyeti resmen kurulmuş oldu (Avanas, 1998b, 66; Erdeha, 1975, 175; Önder, 1953, 66).

Müdâfaa-i Hukuk Cemiyeti'nin kurulması ile Konya halkının Millî Mücadele'ye verdiği desteği daha da artırmış olması, Hürriyet ve İtilaf Partisi'nin şehir temsilcilerini de harekete geçirmiştir. Bu temsilciler İstanbul Hükümeti ile olan ilişkilerini hızlandırıp Konya Müdâfaa-i Hukuk Cemiyeti ve Kuvayı Millîye aleyhine geniş bir kötülleme kampanyasına girişmişlerdir. Hatta Hürriyet ve İtilaf'ın İstanbul yöneticilerinin talimatı ile, aralarında bilinçli olarak seçtikleri taraftarlarından bazılarını, Müdâfaa-i Hukuk Cemiyeti'ne üye kaydettirmeleri, karşı mücadelenin boyutlarını göstermesi bakımından önemlidir. Zaman ve mekândan faydalanan açığözler de dâhil bu İnsanlar, kendilerini Kuvayı Milliyeci olarak gösterip Konya ve civarında, özellikle de Bozkır ve çevresindeki halktan zorla eşya ve para toplayarak Müdâfaa-i Hukuk Cemiyetlerine olan güveni maalesef sarsmışlardır (Atalay, 2002, 224).

Kuvayı Millîye aleyhine yapılan düşmanca propagandaların ne yazık ki Konya ve çevresinde büyük boyutlara ulaşması, Heyet-i Temsiliye ve Mustafa Kemal'i çok rahatsız etmiştir (Yılmaz, 2015, 62). Konu ile ilgili 12. Kolordu Kumandanı Fahrettin Altay Paşa, 1920 Şubatı'nın ilk günü Refik Koraltan imzalı bir mektup aldığını ve mektupta şu ifadelerle yer verildiğini belirtir (Altay, 1970, 223):

"Düşmanlarımızın memleketi parçalamak için hazırladıkları şu tehlikeli anlarda, milletin halaskâr telakki ederek istinat eylediği Kuvayı Millîye'nin Konya'daki temsilcileri, üzerlerine verilen mukaddes

vazifeyi esefle söyleyeyim ki başarabilecek siyasi ve idari kabiliyet gösteremediklerinden, Türklüğün kesif halde bulunduğu Konya muhiti atıl bir vaziyete düşürülmüştür.”

Fahrettin (Altay) Paşa, mektupta yer alan bu şikâyetleri heyeti temsiliye Başkanı Mustafa Kemal'e bildirdiğini ifade eder. Bu durum karşısında Mustafa Kemal Paşa, bu tür olayların önlenmesi ve acilen tedbir alınmasını istemiştir. Bu itibarla merkezin emirleri doğrultusunda Konya Müdâfaa-i Hukuk Cemiyeti merkez heyeti yeniden düzenlenmiştir. Böylelikle yeni yönetim kurulu Sivaslı Ali Kemalî Efendi'nin başkanlığında Tahir Paşazâde Cevdet (Arıkut) Bey, Kazım Gürel Bey, Ereğlili Fuat Gökbudak Bey, Maytapzâde Rıfat Efendi, Karahafızzâde Mustafa (Uluslan) Bey, Ahi Babazâde Yusuf Ziya Bey, Gilisiralı Hacı Tahir Efendi, Hacı Mindizâde Süleyman Bey, Mustafa Şevki (Ergun) Bey, Saatçi Rıfat Efendi, Belediye Reisi Vehbi Bey, Kalfazâde Faik Efendi, Çaylak Hüseyin Efendi, Hoca Lokman Efendi, İntibah Mektebi Müdürü Mümtaz Bahri Bey, Binbaşı Hüsnü Beyler 'den oluşmuştur (Atalay, 2002, 226).

Bu heyetin yanı sıra bir de İrşat ve Teftiş Heyeti teşekkül ettirilmiştir. Bu heyete ise, Akşehirli Hoca Mehmet, Belediye Hastanesi İdare Memuru Sait, Dava Vekili Hilmi, Dava Vekili Hesabi, Dava Vekili Refik (Koralan), Sandıkçızâde Mehmet, Gilisiralı Hoca Tahir, Külahçızâde Ahmet, Silleli İsmail, Hotamışlı Sarraf Hacı Himmet, Ereğli Kaymakamlarından Kemâl, Doktor Yüzbaşı Necmettin, Belediye Doktoru Arif, Çumra Nahiyesi Eski Müdürü Şevket, Ümran Bankası Müsahibi Lütfi, Öksüz Mektebi Müdürü Eflatun Cem seçilmiştir (Altay, 1970, 227; Avanas, 1998b, 69).

Heyet-i Temsiliye'nin, Konya Müdâfaa-i Hukuk Cemiyeti Heyet-i Merkeziyesi'ni yeniden tanzim etmesi ve heyetin halkın sevdiği ve saydığı kişilerden meydana gelmesi, şehir halkı üzerinde iyi bir tesir bırakmıştır (Avanas, 1998b, 69).

Konya Müdâfaa-i Hukuk Hey'eti'nin bu dönemde münasip bir bina buluncaya kadar karargâhta toplanmalarına Mustafa Kemal Paşa'nın müsaade ettiği anlaşılmaktadır. Mustafa Kemal Paşa tarafından konuya istinaden Konya Teftiş Reisi Muhtar Bey'e yazdığı yazı şu şekildedir (T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı, Ebis No:01014900, Belge No:153, Fihrist No:1, Ek No:2071920c):

“Demiryolları Müdüriyeti Umumiyesine,

Konya'da teftiş reisi Muhtar Bey Efendi, Konya Müdâfaa-i Hukuk Heyeti kendi ictimaları için yakında bir bina tedarik edecektir. Haysiyetleriyle mütenâsib mezkûr binayı tedarik edinceye kadar muvakkaten karargâhta ictimasına müsaade edilmektedir. Karargâh kemafissâbık tahtı muhafaza ve nezâretinizde bulunacağı arz ile takdimi hürmet eylerim. Efendim.”

Nitekim Müdâfaa-i Hukuk Cemiyeti Konya Heyet-i Merkeziyesi, 24 Nisan 1336 (1920) cumartesi günü, bütün kazalardan seçilen delegelerin katıldığı ilk kongresini yapmıştır. Alaturka saat ile 9.00'da başlayan toplantının, Meclis-i Umumi Vilâyet Odası'nda yapıldığı bilinmektedir. Toplantıdan önce Karaman ulemasından ve Millî Mücadele a'zası Hâdizade Mustafa Efendi tarafından dua okunmuş, daha sonra heyet-i merkeziye Reisi Ali Kemalî Efendi bir nutuk irat etmiştir. Gizli oyla yapılan seçim sonucunda, Ali Kemalî Efendi başkanlığa yeniden seçilmiştir. Kâtipliklere de Ömer Efendi, Remzi Efendi, Mustafa Şevki Bey, Rıza Efendi (Ereğli) seçilmişlerdir (Avanas, 1998b,69). Böylece işgale karşı çıkma ve kurtuluş yolunda atılan bu önemli adımların vilâyet halkının kenetlenmesini sağladığı söylenebilir. Bu kenetlenmeyi muhafaza etme ve daha ileriye taşıma konusunda Konya Müdâfaa-i Hukuk Cemiyeti'nin önemli rol oynayacağını bilen Mustafa Kemal'in, Konya Müdâfaa-i Hukuk Heyet-i Merkeziyesi emrine verilmek üzere, nakdi yardım gönderdiği bilinmektedir. Konu ile ilgili yazı şu şekildedir (T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı, Ebis No:01015550, Belge No:18-19, Fihrist No:24, Ek No:21-22, 1922):

“Konya Müdâfaa-i Hukuk Cemiyeti heyet-i merkeziyesi emrine verilmek üzere Konya Valisi Kazım Bey'e bin lira gönderiniz ve bildiriniz.”

Nitekim Konya Kuvayı Milliyecileri'nin gayretleri ile Müdâfaa-i Hukuk Cemiyeti içerisinde Hadimli Mehmed Vehbi (Çelik) Efendi, Ömer Vehbi (Büyükyalvaç) Efendi, Musa Kazım (Onar) Efendi, Halil Kazım Hüsnü Bey ve Akşehirli Hacı Bekir (Sümer) Efendi, Meclis-i Mebusan'a Konya mebusu olarak seçilmişlerdir (Atalay, 1998, 148).

3.3.1. Anadolu Kadınları Müdâfaa-i Vatan Cemiyeti Konya Şubesi'nin Kuruluşu

Müdâfaa-i Hukuk Cemiyeti Konya Heyet-i Merkeziyesi'nin kuruluşundan sonra, Millî Mücadeleye destek vermek için Konyalı kadınların da faaliyete geçtiği bilinmektedir (Avanas, 1998b, 69). Nitekim Konya Kız Öğretmen Okulu'nda (Darülmualimat) 24 Aralık 1919 tarihinde Anadolu Kadınları Müdâfaa-i Vatan Cemiyeti Konya Şubesi Merkez Heyeti oluşturulmuştur. Heyete Postnişin Abdülhalim Çelebinin eşi Kevser

Hanım başkan, Tahir Paşa'nın eşi Şerife Hanım başkan yardımcısı seçilmiştir. Heyetin kurucu üyeleri ise şu isimlerden oluşmuştur: Binbaşı Rüştü Bey'in eşi Zühre Hanım, Bahattin Çelebi'nin eşi Suzide Hanım, Tahir paşanın kızı Naciye Hanım, Tahir Paşa'nın diğer kızı Havva Hanım, Karahafızzâde Mustafa (Ulus) Efendi'nin eşi Aliye Hanım, Mebus Mehmet Emin Bey'in eşi Lütfiye Hanım, Eczacı Hüsametdin Bey'in eşi Şekibe Hanım, Tüccar Yusuf Efendi'nin eşi Emine Hanım, Tüccar Mehmet Efendi'nin eşi Hatice Hanım, Faik Bey'in eşi Vicdan Hanım, Erkan-ı Harbiye'den emekli Şevki Bey'in eşi Firdevs Hanım, Tüccar Ali Bey'in eşi Fehime Hanım ve Darülmualimat Fransızca öğretmeni Emine Ferhunde Hanım Efendi (Altay, 1970, 226-227).

Konya Anadolu Kadınları Müdâfaa-i Vatan Cemiyeti'nin, 8 Ocak 1920 Perşembe günü öğle namazından sonra, İzmir şehitlerinin ruhlarına ithaf edilmek üzere Şerafettin Camii'nde önce Mevlid okuttuğu, Mevlid-i Şerif'ten sonra tertip komitesinin, toplanan beş bin kadının adına memleketin kurtuluşu ve hür bir Türkiye'nin kurulması için İtilaf devletlerine yönelik bir beyannâme yayımladıkları bilinmektedir. Konya Anadolu Kadınları Müdâfaa-i Vatan Cemiyeti'nin tertip ettiği bu miting, Konya halkının topyekûn mücadeleye verdiği desteği göstermesi bakımından önemlidir (Altay, 1970, 212; Arabacı, 1991, 7; Güven, 2012, 134).

Konya Müdâfaa-i Hukuk Cemiyeti Hanımlar şubesinin bu doğrultuda büyük hizmetler ifa ettiği bir gerçektir. Kadınlara dikiş kursları açarak, çeşitli müsamereler tertip ederek, müzayedeler düzenleyerek elde ettiği gelirleri, vatanın kurtuluşu, milletin sağlığı için çalışan derneklere vermesi bunu açıkça göstermektedir (Avanas, 1998b, 69).

3.3.2. Konya'nın İlçelerinde Kurulan Müdâfaa-i Hukuk Cemiyetleri

14 Mayıs 1919 tarihinde Konya'ya gelerek göreve başlayan Vali Cemal Bey'in, Konya'daki millî çabalara karşı durduğu daha önce de ifade edilmişti. 1 Haziran 1919'dan itibaren Konya'ya bağlı sancak ve ilçelerde kurulmaya başlanan Kuvayı Millîye teşkilatlarına Vali Cemal Bey karşı çıkmış, ilçe kaymakamlarına verdiği direktifler ile bunların yok edilmelerini istemiştir. Vali Cemal Bey'in her türlü baskısına rağmen Müdâfaa-i Hukuk ve Kuvayı Millîye hareketlerinin Konya'da devam ettiği bilinmektedir. Vali Cemal Bey'in Konya'yı terk etmesi ile de Konya sancakları ve ilçelerinde de bu hareketler hız kazanmıştır.

Kurulan Müdâfaa-i Hukuk Cemiyetleri sadece şehir içinde değil, kazalara ve en ufak köylere kadar genişletilmiştir. Bu doğrultuda Konya'nın ilçelerinde Ereğli Müdâfaa-i Hukuk Cemiyeti, Koçhisar, Karapınar (Sultaniye) Müdâfaa-i Hukuk Cemiyeti, Karaman Müdâfaa-i Hukuk Cemiyeti, Ermenek Müdâfaa-i Hukuk Cemiyeti, Bozkır Müdâfaa-i Hukuk Cemiyeti, Seydişehir Müdâfaa-i Hukuk Cemiyeti, Beyşehir Müdâfaa-i Hukuk Cemiyeti, Ilgın Müdâfaa-i Hukuk Cemiyeti, Akşehir Müdâfaa-i Hukuk Cemiyeti gibi cemiyetlerin kurulduğu bilinmektedir (Atalay, 2002, 235).

3.3.3. Konya Müdâfaa-i Hukuk Cemiyeti'nin Çalışmaları

Vali Cemal Bey'in Konya'yı terk etmesinden sonra Müdâfaa-i Hukuk Cemiyeti liderlerinin planlı çalışmalarının teşkilatlanmayı hızlandırdığı bir gerçektir. Cemiyet bu başarıyı elde ederken askerî ve mülkî makamlarla ilgisini kesmemiştir. Cemiyet üyeleri tarafından İtilaf Devletleri'nin Türkiye üzerindeki emelleri, padişah hükümetinin yapılan işgallere ve işgalci devletlerin diğer çalışmalarına göz yumması her tarafta anlatılmıştır. Bu hususta Konya basınının büyük emeği görülür. Zira, Babalık ve Öğüd Gazeteleri, yaptığı yayınlarla düşmanın işgal bölgelerinde yaptığı zulümleri ve İtilaf Devletleri'nin propagandalarını halka duyurmuş, tertiplenen mitingler şehir halkının millî his ve heyecanını dinamik ve canlı tutmuştur. Din adamları cuma günleri verdikleri vaaz ve okudukları hutbelerle de bu millî his ve heyecana destek vermişlerdir (Avanas, T.y., 37).

Bu çalışmalarda Anadolu Kadınları Müdâfaa-i Vatan Cemiyeti Konya Şubesi'nin de katkıları büyüktür. Çalışmaları ile şehir halkını Millî Mücadele'ye kazandıran Müdâfaa-i Hukuk Cemiyeti, aynı zamanda şehir halkını vatan savunmasına davet etmiştir. Bu davete hemen cevap veren şehir halkı 12. Kolordu Kumandanı Fahrettin Bey'e müracaat ederek Millet Taburu'nun kurulmasını istemişler ve ilk Millet Taburu Konya'da Temmuz 1923'te kurulmuştur. Böylelikle Konya'da gönüllü alaylar meydana getirilerek, Millî Mücadele'ye asker ve erzak desteği de verilmiştir. Ilgın, Kadınhanı, Beyşehir, Seydişehir kazaları halkından 21-22 yaşlarındaki delikanlılar seçilerek bir tabur teşkil edilmiş ve cepheye gönderilmiştir. Üstelik

bu kazaların halkı, kurulan taburun bütün elbise ve teçhizatını da temin etmişlerdir (Arabacı, 1991, 2).

Bu konu 20 Eylül 1920 tarihinde Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde düzenlenen toplantıda Konya mebusu Refet Bey tarafından şu şekilde dile getirilmiştir (TBMM G.C.Z. Devre:1, Cilt:1, İçtima:1, 1920, 218):

“Burada Konya ahvâli hakkında fırsat düştüğüm arz ettiğim veçhile Konya, bu günkü vaziyetimizin en iyi ve yegâne istinatgâhıdır. Konya'dan âzâmi derecede istifade edeceğiz. Bu sözleri söylediğim zaman heyeti muhteremimiz arasında, Konyalılar ne yaptı? Ne yapıyor? Suali irat edilmişti ve bu soruların sorulmasını da bendeniz pek haklı buluyordum. Ve yine o müzâkereler zamanında; diyordum ki: Konya, Konyalılar çok şey yapmıştır ve çok şey yapacaktır. İş yalnız idare meselesindedir, işte bu bugün, hamdolsun o vaziyet islah edilmiş ve orada vaziyeti tamamiyle ihata eden bir vali, idare ilmine vakıf bir zatı muhterem bulunduğu için, bugün sunuf-u halkı etrafına toplamış ve meşrutiyetin bidayetinden itibaren başlayan ve tetkik edilecek olursa hepsi bir fındık kabuğu doldurmayacak olan fırka münazaaları ortadan kalkmış ve memleketin bu günkü tehlikesi etrafında bütün halk candan heyecana gelmiştir. Onun samimi misali olmak üzere diyorlar ki: Gece gündüz çalışıyoruz, Mahallâta bizzat giderek asker topluyoruz, “300” den “315” e kadar silah altına davet ettik, silah istedik, halk fevç gelmeye ve toplanmaya başladı. İlk kafile cumartesi trenle hareket edecektir. 1500 kişilik alayı yalnız, Konya merkez kasabasından temin ve ikmâl ediyoruz. Diğer şubâattan da gönderilecek kuvvetlerle, mübarek topraklarımızı müdâfaa edecek ve düşmana darbe-i intikamı indirecek mühim bir kuvveti, inşaallah cephelere sevke muvaffak olacağız. Memleketin muhafaza-i hayat ve istiklâlinin Konya'nın hareket ve faaliyetine muhtaç olduğunu her gün vesaiti muhtelifle ile anlatmaktan geri durmuyoruz. Tevfik ve muzafferiyet Allah'tandır. Validen Allah razı olsun, bütün mevcudiyetiyle gayretine berdevamdır. Bu himmetler her gün mütezayit bir surette tesirini göstermeye başladı. Her tarafta silâh ve paraca yapılan muavenetlerin yekûnu günden güne ziyadeleşiyor. Vali Bey bu sabah Mustafa Kemal Paşa Hazretleriyle, size telgrafla kanaatini bildirdi. Sizde memnun olacaksınız, bizler vezâif-i diniye ve vataniyemizi ifada hummalı bir faaliyetle çalışmaktan geri durmuyoruz ve durmayacağız. Yalnız cephelere gönderilen kuvvetlerimiz hüsnü istihdam edilerek firarın önüne geçilse... Bu noktaya bilhassa nazarı dikkatinizi cellbederim. Giden efrada mütemadiyen irşat ve nasihten geri durmuyoruz, Geri gelenleri de yaptığımız teşkilatla yakalayarak, en şedit cezalar görmek üzere Hükümete tevdiye çalışıyoruz. Bu telgrafi 19 Eylül 1336 tarihinde vermişlerdi, dün yine bir telgraf veriyorlar. “Bugün ilk kafile-i hamaset olarak beş yüz kadar efrat ve birçok hediye, esliha ve otuz kadar eşraf ile maan cepheye azimet ediyoruz. Konya vezâif-i tarihiyesini fiilen ifaya başlamıştır. Bütün halkta vezâif-i vatanperverâne meşhuttur, her gün silâh ve efrat ve cephane itasında faaliyet artıyor, fartı meserretten ağlıyoruz. Cenab-ı Hak muinimiz olsun. Sevkiyat tevali ediyor.” (Teşekkür ederiz sesleri), İşte efendiler, Konya ve Konyalılar vezâif-i hamiyetini, vezâif-i diniyesini, vezâif-i mecbure-i vataniyesini, ifaya başlamıştır. Her zaman olduğu gibi sizi (kemâl-i itminanla temin ederim: Konya azami istifadeyi, azami muaveneti ve hizmeti yapacaktır. Yetişir ki, her yere, Konya'ya gönderdiğimiz gibi, iyi idare adamı gönderelim, bu, kâfidir. (Teşekkür ederiz sesleri).”

Müdâfaa-i Hukuk Cemiyeti'nin faaliyetleri ile bilinçlenin şehir halkı, aynî ve nakdî yardımda da fedakârlık yapmaktan çekinmemiştir. Nitekim mülga Konya Müdâfaa-i Hukuk Cemiyeti reisi Ahi Babazâde Yusuf Ziya Bey'in, kurtuluş savaşı günlerinde oldukça iyi olan ticari sermayesini, vatan uğrunda harcadığından bahisle, tekrar toparlanabilmek için Osmanlı Bankası ya da Ziraat Bankası kanalıyla kendisine beş sene müddetle faizsiz kredi tahsisi hususunda, Mustafa Kemal'e bir mektup yazdığı bilinmektedir. Yazılan bu mektubun Konya halkının Millî Mücadele'ye verdiği desteği göstermesi bakımından önemli bir örnek olduğu ifade edilebilir. Mektup şu şekildedir (T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı, Ebis No:01016493, Dosya No:106, Fihrist No:1, Ek No:113, 1926):

“Gazi Reis-i Cumhuriyetimiz Mustafa Kemal Paşa Hazretlerinin Huzur-ı Sâmisine Maruz-ı Acizânemdir;

Bendeleri Kuvayı Millîye'nin bidayet-i teşkilinden halk fırkası mutemedliği ihdasına kadar Konya Müdâfaa-i Hukuk Cemiyeti heyeti merkezîyesi riyasetliğini ifa ettim. Şahs-ı acizânem zat-ı devletlerince malum olduğunu bildiğim için maruzatıma geçiyorum. Gerek Kuvayı Millîye'nin bidâyet-i teşkilinden mukaddem ve gerekse naçizâne icâr-i faaliyetimiz esnasında Konya'da en muteber, ticari olarak tanınmış bir sima idim. Altı sene devam eden millî harekât ve bu harekâttan mütevellid riyâset-i acizânemde bulunan heyetin hükümet civarında vâki mağazamda Kuvayı Millîye layenkat-ı ictimâ ile bir taraftan dâhili isyanların, diğer taraftan harici düşmanların savlet-i akurânelerini kırmağa matuf kararlar ittihazıyla mevki'-i fi'le vaz'ı ve cansiperane, geceli gündüzlü hidemat-ı acizânem dolayısıyla -ferid hükümeti zamanında- İstanbul'a azimet ve avdetimizin gayrikabil bulunduğu ve binnetice emtia idhalat ve ihracat muamelesinde

katiyyen alakadar olamamaklığım sebebiyle, altı küsur sene gibi uzun bir zaman; sermayem üzerinde azim darbeler intâc etti. Milletın istihlâsı uğrunda evâmîr-i devletlerinin harfiyen icrası için çocuklarımla beraber hayatımı her türlü felakete sürükledim. Şu âcizane hizmetime mukabil bir ad ve kırmızı şeritli istiklâl nişan mefharetiyle taltif edilmiş isim de geçen altı sene ve ânu takip eden diğer seneler kimselere derdimi açmayarak şahsi ticaretime germi vermiş ve fakat marul arz sermayeme nakise geldiğinden, mahdud bankalardan kısa vadelerle almakta bulunduğum para ile idame-i hayatı müşkil gördüğümden, avâkıb-ı ahvâlîmi zat-ı devletlerine arza mütecâsir oldum. Türkiye hududu dâhilinde bulunan bilumum Türk evlatlarının sefaletle yaşamalarına vicdan-ı devletlerinin katiyen razı olamayacağını bildiğim gibi vatanı için uhdesinde mevdu' her türlü vezâif-i bilâtereddüt ifa etmiş olan acizleri gibi kesirüiyal bir bendelerinin refah halinin teminini ve yed-i iktidarında gördüğümden tasdi' ettim. Ahvâl-i umumiyenin lazım gelenlerden tahkikata emr ve iradeleriyle Ziraat veya Osmanlı bankalarından birinden senede iki bin lirası tarafımdan itfa etmek üzere, on bin liranın beş sene müddetle bilâfaiz itasına emr iradelerini ve bir Türk tüccarının müstakbel felaketten tahlisine delâlet-i keremkârilerini hususi olarak arz ve İstirham eylerim. Efendim hazretleri.

Mülga Konya Müdâfaa-i Hukuk Cemiyeti Reisi Âhi Babazâde Yusuf Ziya."

Daha sonraki süreçte, özellikle Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümeti'nin çıkardığı Tekâlif-i Millîye Kararları gereğince Konya halkı istenilen yardımı fazlasıyla vermiş, aynı ve nakdî yardımı Sakarya Muharebesi ve Büyük Taarruz esnasında ise doruk noktasına çıkarmıştır (Avanas, T.y., 36). Nitekim düşmana karşı verilen mücadelenin, cephede vuruşların döktükleri kan ve cephe gerisindekilerin alın teriyle bütünleşmesi, tüm mâli ve maddi kaynakların seferber edilmesiyle kazanıldığı söylenebilir (Müderrişoğlu, 1973, 42).

4. SONUÇ VE TARTIŞMA

Verilen bütün bu bilgiler doğrultusunda Konya, Millî Mücadele döneminin en başından sonuna kadar, önemli bir yer tutmuştur. Coğrafi konumu itibarıyla Anadolu'nun merkezini teşkil etmesi, önemli yol güzergâhlarını birbirine bağlayan bir noktada bulunması, tarihi geçmişi bakımından sürekli bir merkez olma özelliğini koruması, Konya'nın bu hususiyetini sağlayan nedenlerdir. Jeopolitik, ekonomik ve sosyolojik açıdan önemli bir konumda olan Konya, elbette ki Millî Mücadele tarafı ve bu mücadeleye karşı olan tarafın da dikkatini çekmiştir. Bu sebeple her iki taraf da şehre hâkim olma mücadelesi vermiştir.

Tam da bu noktada Konya ile ilgili bazı haksız eleştiriler yapılmaktadır. Yapılan bu haksız eleştirilerde, Konya'nın Millî Mücadele döneminde Millî Mücadele saflarına katılmadığı veya geç katıldığı, İstanbul Hükümeti taraftarı olduğu, işgalci güçlere tepki göstermediği gibi iddialar yer almaktadır. Bu bağlamda çalışmamızda mümkün olduğunca bahse konu birincil belgeler ele alınmaya çalışılmıştır. Ortaya koymaya çalıştığımız birincil belgeler ışığında, Konya Müdâfaa-i Hukuk Cemiyeti'nin kuruluşu ve Konya'da gösterdiği faaliyetler ile ilgili iddiaların gerçeği yansıtmadığı ortaya çıkmaktadır. Nitekim Konya, Ocak 1919'da İngilizler tarafından ilk defa işgal edilmiş, Konya Müdâfaa-i Hukuk Cemiyeti ise Ekim 1919 başlarında teşkil edilmiştir. Yurt geneline bakıldığı zaman, Müdâfaa-i Hukuk Cemiyetlerinin ve Kuvayı Millîye birliklerinin aşağı yukarı bu tarihlerde teşekkül ettiği görülebilir. Bu zaman zarfında Konya halkının teşkilatlanmasını engelleyici birçok sebebin var olduğu çalışmamızda izah edilmeye çalışılmıştır. Bu dönemde Konya'da meydana gelen bazı isyan hadiselerine dayanarak, bütün Konya halkını bu iddialarla töhmet altında bırakmak doğru değildir. Nitekim bu isyan girişimlerine Konya halkının büyük çoğunluğunun destek vermediği, Millî Mücadele'ye ne denli sahip çıktığı, malları ve canlarıyla bu harekete ne ölçüde destek verdiği, çalışmamızda da bir kısmına yer verdiğimiz tarihi kayıtlarda mevcuttur.

KAYNAKÇA

- Altay, F. (1970). On Yıl Savaş ve Sonrası. Beyan Yayınları.
Arabacı, C. (1991). Millî Mücadele Dönemi Konya Öğretmenleri. Kültür Sarayı Yayınları.
Atalay, A. (1997). Millî Mücadelede Konya Kuvayı Millîyecileri 1. Damla Ofset.
Atalay, A. (1998). Kuva-yı Millîye'nin Konya Öncüleri. Yeni İpek Yolu Konya Ticaret Odası Dergisi Konya, 1(Özel Sayı), 147-154.
Atalay, A. (2002). Konya ve İlçelerinde Müdâfaa-yı Hukuk Cemiyetlerinin Kuruluşları ve Karakteristik Özellikleri. Yeni İpek Yolu Konya Ticaret Odası Dergisi Konya Kitabı V Özel Sayı, 219-250.
Atatürk'ün Tamim Telgraf ve Beyannâmeleri. (1991). Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları.
Avanas, A. (y.y.). Konya Müdâfaa-yı Hukuk Cemiyeti'nin Kuruluşu ve Çalışmaları. Atatürk ve Konya, 27-39.
Avanas, A. (1998a). Millî Mücadele'de Konya'nın Önemi. Yeni İpekyolu Konya Ticaret Odası Dergisi Konya, 1(Özel Sayı).
Avanas, A. (1998b). Millî Mücadele'de Konya. Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları.

- Aydın, S., & Yağcı, M. (2013). Sarıkeçililerin “Eşkîyahı” ve Konya Delibaş İsyamı Üzerine Değınmeler. *Kebikeç*, 35, 59-112.
- Babacan, H. (2011). Müdafaa-i Hukuk Cemiyetlerinin Cephe Gerisi Faaliyetleri. 90. Yılında Milli Mücadele Sempozyumları. 53-61.
- Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BAO), Dahiliye Nezareti Şifre Evrakı [DH.ŞFR.], Kutu No.106, Gömlek No.153. (1336).
<https://katalog.devletarsivleri.gov.tr/Sayfalar/eSatis/SatinAlinanGoruntule.aspx?T=376575&H=500888117F98C23760AF3FDBEBFB4E2D12FB7092EBC5A71A505A3BE32B3607F>
- Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BAO), İrade Dosya Usulü [İ. DUİT], Kutu No. 130, Gömlek No.21. (1916).
<https://katalog.devletarsivleri.gov.tr/Sayfalar/eSatis/SatinAlinanGoruntule.aspx?T=339040&H=E78A023419819F84F3CDACE4D48AA7307A7CB0AE0628260A3061D53374CE3B7A>
- Baykara, T. (2002). Konya. T.D.V. İslam Ansiklopedisi C. 26, 182-187.
- Baykara, T. (2007). Türkiye Selçukluları Devrinde Konya’ya Genel Bir Bakış. İçinde N. Şimşekler (Ed.), *Konya’dan Dünya’ya Mevlana ve Mevlevilik* (ss. 1-10). FSM Matbaacılık.
- Çetintaş, C. (2017). TBMM Tutanaklarında Konya İsyamı ve Konya’da Kuva-yı Milliye Faaliyetleri (1920).
- Çolak, F. (2014). Almanların Konya ve Çevresindeki Faaliyetleri. Çizgi Kitabevi.
- Erdeha, K. (1975). Milli Mücadelede Vilayet ve Valiler. Remzi Kitabevi.
- Güven, C. (2002). Milli Mücadele Döneminde Konya Mitingleri. İpek Yolu Konya Ticaret Odası Dergisi Konya Kitabı, V, 251-270.
- Güven, C. (2012). Milli Mücadele Dönemi’nde Karatay’da Kadınlar Mitingi. *Karatay Tarih Kültür Sanat*, 133-139.
- Konya Kazası’nın Ahvâl-i Sıhhiyesi. (1332). İçinde Konya Vilayeti Salnâmesi (ss. 1-371).
- Konya Vilâyeti’nin Ahvâl-i Tâbiîyesi. (1317). İçinde Konya Vilayeti Salnâmesi (ss. 1-165).
- Konya Vilâyeti’nin Nüfus-u Umumiyesi. (1317). İçinde Konya Vilayeti Salnâmesi (ss. 1-165).
- Müderrişoğlu, A. (1973). Kurtuluş Savaşı’nın Mâli Kaynakları. Mâliye Bakanlığı Yayınları.
- Nutuk. (1927). <https://acikerisim.tbmm.gov.tr/xmlui/handle/11543/75>
- Önder, M. (1953). Milli Mücadelede Konya I Delibaş Hadisesi. Yeni Kitap Basımevi.
- Önder, M. (1989). Atatürk Konya’da. Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Önder, M. (1994). Milli Mücadelenin Yanında ve Safında Öğüd Gazetesi. Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Patton, M. Q. (2108). Nitel Araştırma ve Değerlendirme Yöntemleri (M. Bütün & S. B. Demir (Ed.)). Pegem Akademi Yayınları.
- Semiz, Y., & Toplu, G. (2017). Milli Mücadele Döneminde Konya ve Atatürk. *Opus Uluslar Arası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 12(7), 254-283.
- T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı. (1920a). Ebis No:01000207, Belge No:1-3, Fihrist No:1, Ek No:2.
- T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı. (1920b). Ebis No:01010516, Dosya No:1-3, Fihrist No:10, Ek No:7.
- T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı. (1920c). Ebis No:01014900, Belge No:153, Fihrist No:1, Ek No:207.
- T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı. (1922). Ebis No:01015550, Belge No:18-19, Fihrist No:24, Ek No:21-22.
- T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı. (1926). Ebis No:01016493, Dosya No:106, Fihrist No:1, Ek No:113.
- TBMM G.C.Z. Devre :1, Cilt :2, İçtima :2. (1922).
<https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/GZC/d01/CILT02/gcz01002165.pdf>
- TBMM G.C.Z. Devre :1 İÇTİMA:1. (1920). <https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/GZC/d01/CILT01/gcz01001013.pdf>
- TBMM G.C.Z. Devre:1, Cilt:1, İçtima:1. (1920a). <https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/GZC/d01/CILT01/gcz01001067.pdf>
- TBMM G.C.Z. Devre:1, Cilt:1, İçtima:1. (1920b). <https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/GZC/d01/CILT01/gcz01001088.pdf>
- TBMM G.C.Z. Devre:1,Cilt:1,İçtima:1. (1920). <https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/GZC/d01/CILT01/gcz01001088.pdf>
- TBMM G.C.Z Devre:1, Cilt:1, İçtima:1. (1920). <https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/GZC/d01/CILT01/gcz01001088.pdf>
- TBMM Z.C. Devre:1, Cilt:1, İçtima:13. (y.y.). Tarihinde 09 Haziran 2020, adresinden erişildi
<https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d01/c001/tbmm01001013.pdf>
- TBMM Z.C. Devre:1, Cilt:6, İçtima:109. (y.y.). Tarihinde 09 Haziran 2020, adresinden erişildi
<https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d01/c004/tbmm01004068.pdf>